

նորատունկ մոլաբզենեօք ու քանի մը արձաններով զարդարեալ : Այն արձաններէն մեկուն ետեւը կրանիք կոթողի մը վրայ կեցած է Փալէ-Ռուայալի հռչակաւոր հրետաժամացոյցը (canon-horloge) : Պայծառօրմը չըլլար որ կեսօրուան մօտ այն փոքրիկ հրազենքին չորս դին դատարկաշրջիկ կամ հետաքրքիր մարդկան խումը մը պատած չըլլայ, որ անդադար կըսեն. — Պիտի նետուի. նետուեցաւ. Պիտի չնետուի. Կեսօր է. Կեսօրն անցաւ. Ինչո՞ւ չնետուիր, պայծառ արեւ կայ : — Եւ շատ անգամ դեռ խօսքը բերաննին եղած ատենը յանկարծ հրետը շառաւմամբ կընետուի եւ անհամբեր սպասողները ուրախութեան նշաններ եւ հաճու-

թեան ձայներ կընանեն : Հրետին մեծութիւնը երկու տասնամեքր երկայնութիւն ունի. ամէն օր վառօդով հասարակ հրետի մը պէս կըլեցընեն. ծակին վրայ կրկնակորնքարդ ռսպնածեւ մը հաստատուած է. եւ որովհետեւ ճիշդ միջօրեական գծին տակն է, արեւը կեսօրն հոն հասնելուն պէս՝ ճառագայթները ռսպնածեւին վրայ կըգարնեն կըտաքցընեն, ու վառօդը բռնկելով հրետը կընետուի : Բայց ասով միշտ կեսօրն անվրէպ չիմացուիր, վասն զի շատ անգամ վառօդը անձրեւէ կամ նաեւ պարզ օդին խոնաւութենէն քրջելով՝ շուտ մը չվառիր :

ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ Ի ՏԱՃԿԱՍՏԱՆ ԶԱՄԻՆ 1855 Դ.

Տաճկաստանի մէջ շատ տեսակ բժիշկներ կան : Նախ եւ առաջ քրիստոնեայ բժիշկներ. ասոնց շատը Եւրոպայի համալսարաններուն մէջ կըրթուած գիտուն մարդիկ են, եւ Տերութեան մեծամեծ քաղաքներուն մէջ կըբնակին : Որովհետեւ շատը ֆռանկ՝ այսինքն Գաղղիացի կամ Գերմանացի են, շատ անգամ եղած է որ Տաճկներուն մէջ ազգեսները բժիշկ կըկարծեն որ եւ իցէ Եւրոպացիի հագուստ ունեցող մարդը : Ասոր համար շատ Եւրոպացիներ որ իրենց երկրին մէջ բժշկութեան այբուբենն ալ չէին գիտեր՝ Տաճկաստանի մէջ բժշկի անուն հաներ են որ ստակ վաստրկին, եւ կամ համարձակ ու անվախ կեանք մը անցընեն : Մալքացիին մեկը որ Բորֆու կողին մէջ նամակ բաժնող էր, Տաճկաց բանակին մէջ՝ բժիշկ է : Նափոյեռնի բանակին բմբկահարաց հրամանատարներէն մեկը Զմիւռնիոյ մէջ բժշկութիւն կընէ ու ամենուն առջեւն ալ մեծ պատիւ ունի : Քրիստոնեայ բժիշկներէն վերջը յոյն եւ հրեայ բժիշկները կուգան. եւ այս կարգը դիպուածական բան չէ, հասարակաց կարծիքովը որոշուած է : Հրեայ բժիշկները շուկաներուն մէջ ամէն տեսակ անուշահոտ եղերով դեղեր կը-

ծախեն. ոմանք ալ շուկային մէջ քաղելով կըպոռան քէ անա բժիշկը կանցնի : Ատեն ատեն Տաճկին մեկը տնէն դուրս կեցէ, քեւը անոնց կերկընցունէ որ երակը նային, անոնք ալ փոշի մը կամ դեղահատ մը կուտան որ հիւանդը իրենց առջին կըկցէ :

Եանեայի կուսակալութեան մէջ պզտիկ ժողովուրդ մը կայ որ քէ վաճառականութիւն կընէ եւ քէ բժշկութիւն, եւ այս արհեստները որդւոց որդի կաւանդէ. գրեթէ բոլոր Եւրոպական Տաճկաստանին բժիշկները ասոնցմէ են : Տաճկի մը համար վարպետ բժիշկը այն է որ երակը նայելուն պէս՝ իսկոյն դեղ մը կապսպրէ ու հիւանդութեան որչափ ատեն քշելիքը կըսէ. ուրիշ որ եւ իցէ հարցմունք կամ քննութիւն որ ընէ՝ տգիտութեանը նշան կըսեպուի : Օփսէնհայմ բժիշկը որ երեք տարի Տաճկաստան կեցեր է իբրեւ եպարքոսին բժիշկ, Քեանեա Պէյին կնոջը հիւանդութեան ատեն անոր ըրած այցելութիւնը կըպատմէ. « Հարեմի դուռը բացուեցաւ, կըսէ, ու « գիս ներսի պարտեզին մէջ սպասեցուցին. քիչ « ատենէն ուրիշ դուռ մըն ալ բացուեցաւ, եւ « երեսը լաջակ ձգած կին մը գիս ներս առաւ, « որ կանանոցի վերակացուն է եղեր : Ուրիշ « պարտեզէ մը անցուց ու բուն կանանոցը տա- « բաւ գիս, ուր տեղ շատ մը տղաք եւ ճերմակ « ու սեւ գերիներ կային, եւ վարագոյրներուն « ետեւէն գողի պէս ինծի կընային : Վերջապէս « հիւանդին սենեակը մտայ որ բարձերու վրայ « պառկած էր, եւ ոտքէն մինչեւ գլուխը այնպէս

¹ Վերնագրոյս բուսականն ալ կիմացուի որ այս հատուածը քանուկերկու տարի առաջ գրուած ըլլալուն՝ զարմանք չէ որ հիմակուան Տաճկաստանի բժիշկներուն վիճակին բոլորովին յարմար չընենայ : Մակայն այս հատուածը միայն Կոստանդնուպոլսոյ համար գրուած ալ պէտք չէ հասկընալ, հապաբորը Տաճկաստանի :

« պատատուած որ հոն տեղը մարդ գտնուիլը
 « չէր կրնար իմացուիլ : Զիս անոր քովը բազ-
 « մոցի մը վրայ նստեցուցին, եւ պառաւ կնոջ
 « մը զատ ուրիշ մարդ չմնաց հոն, ամենքն ալ
 « դուրս ելան : Հիւանդը առանց դժուարութեան
 « իմ հարցմանցս պատասխան տուաւ. եւ երբոր
 « իրեն իմացուցի որ կուգեմ երակը նայիլ,
 « ձեռքը երկընցուց. լեզուն ալ նայիլ ուզեցի,
 « հագիւ թէ երեսին քողը մեկդի առաւ ու լեզուն
 « ցուցուց : »

Տաճկաստանի մէջ տղայոց համար հասարակ
 հիւանդութիւններէն մեկը ծաղիկն է որ ամէն
 տարի շատ մը ջարդ կընէ, վասն զի պատուաստը
 (աշ) տերութեան քաղաքներէն դուրս ուրիշ տեղ
 ճանցցուած չէ : Վարդախտն ալ (զրգամուզ) շատ
 տղաք կըմեռցունէ : Մեծահասակներուն սովոր-
 ական հիւանդութիւնն է մեյամաղձոտութիւն
 (մերաք), որ դատարկութենէ, անշարժութենէ ու
 անկարգ կեանքէ առաջ կուգայ :

Ափիոն ուտողներ ալ շատ կան. ասոնք նախ
 օրը երկու ցորենահատի չափ կըկլլեն դեղահատի
 պէս, ետքը երթալով չափը կաւեցընեն : Ափիոն
 կլլողներուն քայուածքը երերկոտ է, կուզերնին
 դուրս ելած, անդամին դողդոջոտ, աչքերնին
 ներս մտած, իրենք մարմնոյ եւ մտքի ուժէն
 բոյրորովին ընկած, դեղնած եւ նիհար : Ափիոնին
 տուած զուարճութիւնը կարգէ դուրս զարմանալի
 բան պիտի ըլլայ որ այնպիսի սոսկալի վնասները
 յանձն կառնուն :

Հիւանդ բժշկելու համար շատ կըգործածուին
 նաեւ բժանքներ (համայիլ) : Ասոնք դուրանի խօս-
 քեր, եւ կամ մագաղաքի կտորներու վրայ
 գրուած ծածկաբանութիւններ ու գծեր են :
 Դեղքափը (փամզեհիր) գրեթէ ամէն տեսակ հիւան-
 դութեան տեղ կըսեպեն, եւ կարդացողի մը կամ
 տերվիշի մը փսփրսոցը յուսահատեալ հիւանդնե-

րուն անգամ առողջութիւն կուտայ կըսեն : Պար-
 սիկ, արաբացի ու եգիպտացի բժիշկները կեն-
 դանական մագնիսութեամբ շատ մը արեան
 ու ջղի հիւանդութիւններ բժշկելու կաշխատին՝
 մատուրնին հիւանդին վրայ պտըտցընելով,
 երեսին փչելով ու բըքքըքելով : Զերմը խիստ
 շատ անգամ դիւահարութեան տեղ կըղնեն Տաճ-
 կըները, ու սատանան հիւանդին փորէն հանելու
 համար՝ բղթի կտորներու վրայ գրած աղօթքներ
 կլլել կուտան հիւանդին : Օփիէննայմ բժիշկը
 կըսէ թէ « Անատօլուի մէջ օր մը զիս տաճիկ
 « կարդացողի մը քով կանչեցին որ լերդի բոր-
 « բոքում ուներ սաստիկ : Հոն հանդիպեցայ նաեւ
 « անոր բժշկին որ բարձրահասակ վատուժ ու
 « դաժան մարդ մըն էր, եւ զիս հոն տեսնելուն
 « վրայ նեղացած ըլլալը երեսին վրայ յայտնի
 « կերէնար : Ասիկայ դարձաւ հարցուց ինծի
 « խրոխտ կերպով մը թէ « Մարդուս աղիքները
 « ուր են : » Պատասխան տուի թէ « Պարկի մը
 « մէջ են : — Ամենեւին, ըսաւ Տաճիկը. լճակի
 « մը մէջ են. այս մարդուն լճակը չորցեր է,
 « աղիքները բորնկելու մօտ են. անա անկեց
 « յառաջ կուգան ծարար, տաքութիւնը, փո-
 « քացաւը, լեզուին ու մարմնոյն չորութիւնը :
 « Դուն շատ գէշ կընես որ կուգես այս հիւանդէն
 « արիւն առնել » որ հեղուկ է, ու փոշի տալ՝ որ
 « չոր բան է. այս հիւանդին ջրի դեղեր տալու
 « է : »

« Բոլոր հոն գտնուողները մատ խածին այն
 « խօսքերուն պարզ եւ իրաւացի ըլլալուն, եւ
 « այն զիտուն Տաճկին կարծիքը առաջ գնաց : »

Թարգմանեացի ի գաղղիականէ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Մ. ՄՈՒԲԱՏԵԱՆՑ

Աշակերտ Արեւելեան Բազմալեզու Ազգային

Վարժարանին :

ԿԵՆՅԱՂՕԳՈՒՏ ԲԱՆՔ

Ս Տ Ո Ւ Ա Ր Ա Գ Ի Տ Ա Կ.

Որուն որ ձեռքը առաջին անգամ ստուարա-
 դիտակ մը անցեր ու անով բան մը դիտեր է,
 տարակոյս չկայ որ շատերուն պէս այս զար-

մացական խօսքերս բերնէն հանած է .

Ի՛նչ զարմանալի բան. ինչպէս ամէն առար-
 կաներ իրարմէ կըզատուին. սա ծառերուն մէջ